

Uspostava hrvatskog kanala u okviru javnog RTV sustava

AKTUALNI RTV SERVISI NE ZADOVOLJAVAJU INFORMATIVNE, KULTURNE I JEZIČKE POTREBE BH. HRVATA

Milan Šutalo

Kao što su nezadovoljni postojećim dejtonskim ustrojstvom BiH, koje je naknadno odlukama OHR-a revidirano na njihovu štetu, i prema kojem je tronacionalna Bosna i Hercegovina dvoentitetska asimetrična federacija, bosanskohercegovački Hrvati nezadovoljni su i organizacijom javnog RTV sustava koji slijedi logiku „Daytona“. Zahtijevajući već desetljeće i pol prirodniju, pravedniju i racionalniju ustavnu i teritorijalno-administrativnu (re)organizaciju države u kojoj bi institucionalno bili izjednačeni s druga dva naroda, bh. Hrvati, odnosno njihovi politički predstavnici, ugledne osobe iz kulturnog i općenito javnog života, zahtijevaju i preustroj javnog RTV servisa.

Dejtonski ustroj BiH doveo je do toga da je jedan bh. entitet (Republika Srpska) srpski i po nazivu i po institucionalnoj poziciji Srba, dok je drugi entitet (FBiH), prvotno definiran kao bošnjačko-hrvatska federacija, posebno nakon Petričevih (Petritsch) amandmana postao entitet s dominacijom Bošnjaka. Ta institucionalna i politička dominacija dvaju naroda u BiH i marginalizacija trećeg koja se, uz navedeno, ogleda i u tome da hrvatskog člana Predsjedništva BiH već drugi mandat zaredom biraju Bošnjaci, preslikala se i na medijsku dominaciju Bošnjaka i Srba i marginalizaciju Hrvata ne samo u entitetskim emiterima FTV i RTRS već i na BHRT-u. Ta dominacija vidljiva je kroz nacionalnu strukturu uposlenih, zastupljenost službenih jezika u tekstualnim prijevodima (titlovima) stranog serijskog, filmskog i dokumentarnog programa, te kroz programske sadržaje.

BHRT i FTV dominantno bošnjačka - RTRS srpska

Prema podacima iz dopisa kojeg je generalni direktor BHRT-a Muhamed Bakarević uputio tajniku Zastupničkog doma Federalnog parlamenta 29.2.2012. od ukupno 966 uposlenih u ovom emiteru 711 je Bošnjaka, 100 Hrvata, 82 Srbina i 73 ostalih. Prema podacima sarajevskog Media centra zastupljenost službenih jezika u titlovima na BHT-u, također, otkriva dominaciju bosanskog jezika (67 posto), dok je zastupljenost srpskog jezika 22 posto. Na FTV-u je zastupljenost bosanskog jezika u titlovima 88 posto, a na RTRS-u srpskog čak 99 posto. Marginalizacija hrvatskog, kao jednog od triju službenih jezika u BiH i jedne od identitarnih odrednica Hrvata u BiH je očita, a posljedice mogu biti jezična i kulturna asimilacija jednog od triju konstitutivnih i suverenih naroda u BiH.

Javni emiteri, posebice FTV i RTRS, već odavno su mediji čiji je program, posebice informativni, pod utjecajem političkih stranaka. Nakon što je visoki predstavnik nametnuo vodstvo FTV-a na čijem su čelu bili ljudi bliski SDP-u (Slavo Kukić, Bakir Hadžiomerović, Zvonimir Jukić) nesrazmjerno velik prostor u informativnim emisijama dobivali su oni Hrvati, poput fra Luke Markešića, koji su pokušavali kompromitirati legitimne stavove, zahtjeve političara koji su predstavljali većinu Hrvata, dok ovi potonji nisu imali pristupa, njihovi

stavovi često su nazivani fašističkim, a oni ne rijetko kriminalcima. Ne samo u informativnom već i u svakom drugom programskom segmentu, FTV nije stvarala dojam i hrvatskog javnog medija. Upravo suprotno, prikazujući s hrvatskih područja u BiH uglavnom negativnosti, FTV je izazivala animozitet kod većine bh. Hrvata.

S druge strane, RTRS je bio srpski javni servis, odnosno servis vladajuće strane u RS-u, posljednjih šest godina SNSD-a.

Iz ovog bi se mogao izvući zaključak kako je postojeći koncept javnog RTV sustava BiH moguće popraviti, kako bi se smanjilo nezadovoljstvo Hrvata, ili kako Hrvati, ili njihovi politički predstavnici, traže kanal na hrvatskom jeziku ili zaseban RTV sustav kako bi i HDZ imao svoju televiziju o trošku građana. Nasuprot takvom stavu, vjerujem kako bi istraživanje javnog mnijenja među bh. Hrvatima pokazalo kako oni sanjaju nešto drugo, a to je „slika života Hrvata (i ostalih)u BiH“, slika koja nedostaje Bosni i Hercegovini, javni emiter kojem bi uzor, po profesionalnim standardima, kvaliteti, zanimljivosti i raznovrsnosti programa bio HRT.

Postojeći koncept nepopravljiv

Postojeći sustav javnog emitiranja u BiH ne samo da ne zrcali tronacionalni, trojezični, trokulturalni karakter BiH već ga je nemoguće popraviti. Navest ću samo jedan primjer. Prirodno je da svi u BiH žele strani program pratiti na jednom od službenih jezika. Kada bi postojali RTV servisi, ili kanali na tri jezika gledatelji bi mogli pratiti bilo koji strani TV format na svom ili na jeziku drugih naroda. Ovako to ne mogu, jer je praktično neizvodivo da svaki od stranih TV formata dok se emitira na jednom RTV emiteru ima tri titla na tri jezika. Još ilustrativniji primjer nepraktičnosti sadašnjeg koncepta za ostvarenje ravnopravnosti sva tri jezika i oba pisma su „potpisi“ priloga ili odjavne špice na BHRT-u, gdje je hrvatski jezik ispisan ćirilicom, ili na FTV-u, gdje se ravnopravnost jezika zadovoljava na način da se samo jedna riječ napiše dvojezično, primjerice februar/veljača, dok je ostatak ispisan na bosanskom.

Ni nacionalni balans u strukturi zaposlenih nije moguće popraviti u postojećem konceptu. Dominacija Bošnjaka na BHRT-u i FTV-u a Srba na RTRS-u velikim dijelom je zbog činjenice da je sjedište BHRT-a i FTV-a u Sarajevu, gdje živi 90 posto Bošnjaka, a RTRS-a u Banjoj Luci, gdje je najviše Srba. Javni servis čije bi se sjedište nalazilo u Mostaru, gdje živi i radi najveći broj onih koji su kvalificirani i s iskustvom potrebnim za televizijske poslove, imao bi vjerojatno najviše uposlenih Hrvata.

Hrvatska, a ne samo televizija na hrvatskom jeziku

No, iza zahtjeva bh. Hrvata za RTV servisom ili kanalom na hrvatskom jeziku ne stoji samo potreba informiranja na hrvatskom jeziku već i zadovoljavanje potrebe za informativnim, kulturnim, obrazovnim i inim programskim sadržajima u skladu sa specifičnim interesima te zajednice. Navest ću samo dva primjera. U vrijeme kada se održavao štrajk uposlenih u institucijama RS-a, to je bila prva, udarna vijest na RTRS-u, na FTV-u prva vijest je mogla biti dolazak radnika „Konjuha“ u Sarajevo. Da postoji RTVH (hrvatski javni RTV servis), i jedna i druga vijest zasluživale bi da budu uvrštene u središnju informativnu emisiju RTVH, no prva vijest bio bi događaj koji je tog dana pobudio najveći interes među Hrvatima. Drugi primjer je program iz kulture ili glazbeni program. Prirodno je što na RTRS-u dominira i

novokomponirana glazba, dok na FTV-u dominira sevdah. To ne znači da na RTVH ne bi bilo narodne glazbe i sevdaha, no, bili bi zastupljeniji glazbeni žanrovi prema kojima Hrvati imaju više afiniteta i koji su u većoj mjeri dio njihove kulture. Ovdje bi se moglo navesti još bezbroj primjera i pristupa u kreiranju, produkciji, uređivanju i izboru dokumentarnih, obrazovnih, dječjih emisija. Postojanjem triju nacionalnih RTV kanala ili emitera, čiji bi se program emitirao na teritoriju cijele BiH, ne bi se uskraćivalo pravo ni jednom od naroda, a gledatelji bi, daljinskim upravljačem, mogli birati koji će program pratiti. Ako bi svaki od tih RTV servisa zakonom bio obvezan imati posebne emisije i za nacionalne manjine, eto koncepta koji bi odražavao pluralnost bh. društva i tretirao ga kao bogatstvo, a ne hendikep.

Primjer Švicarske i Belgije

Nameće se pitanje je li moguće napraviti RTV sustav koji ne bi slijedio dvoentitetski ustroj Bosne i Hercegovine već njezin tronacionalni karakter? Primjer Švicarske i Belgije, dviju zemalja koje su kao i BiH pluralna društva, pokazuje da jeste.

Svaka od triju etničkih zajednica u Belgiji, bilo da njezini pripadnici govore nizozemski, francuski ili njemački jezik, ima svoj javni RTV servis, iako je Belgija federacija dvaju entiteta - Flandrije i Valonije. Švicarska konfederacija koja je organizirana kao državna zajednica 26 kantona ima, pak, tri javna emitera, za tri govorna područja: SF za njemačko govorno područje, TSR za francusko govorno područje i TSI za talijansko govorno područje, iako svi, ili ogromna većina Švicaraca, govore sva tri jezika.

Kritičari uspostave nacionalnih RTV servisa u BiH ističu kako bi takav koncept doveo do daljnjih etničkih podjela u zemlji, produbljivanja mržnje i međunacionalnog nepovjerenja. Švicarski RTV sustav najbolji je dokaz da ti argumenti ne stoje, ukoliko se javni emiteri drže profesionalnih standarda i etičkog kodeksa. S druge pak strane, postojeći javni RTV sustav BiH već je ne samo entitetski već i etnički nepravedno podijeljen da izaziva frustriranost i nezadovoljstvo trećeg konstituenta BiH - Hrvata, a to nezadovoljstvo uzrokuje i političku nestabilnost u zemlji. Sustav javnog emitiranja koji bi sve tri nacionalne zajednice u BiH stavio u ravnopravan položaj, koji bi bio uređivan po profesionalnim standardima, te imao i emisije za nacionalne manjine i ostale, a gledateljima dao mogućnost izbora praćenja programa, pa i njegovog financiranja, mogao bi imati samo pozitivan učinak, za razliku od koncepta dominacije jednih nad drugima.

Otkud novac za RTVH?

Bi li uspostava novog koncepta u kojem bi postojala tri nacionalna RTV servisa, ili jedan RTV servis s tri nacionalna kanala, ili pak postojanje četvrtog RTV emitera iziskivala veći trošak? Bi li ti koncepti bili ekonomski neodrživi, kao što tvrde zagovornici postojećeg koncepta? Nezadovoljstvo postojećim sustavom bh. Hrvati izražavaju i time što samo 24,5 posto njih, prema podacima generalnog direktora BHRT-a, plaća RTV pristojbu, dok je postotak naplate RTV pristojbe na područjima BH Telecoma 78 posto. Pretpostaviti je kako bi se postotak naplate RTV pristojbe među Hrvatima najmanje utrostručio kada bi i oni imali svoj javni RTV emiter ili kanal. Dodatan novac od RTV pristojbe može se „osloboditi“ zbrinjavanjem prekobrojnih na postojećim RTV emiterima. Primjerice, na BHRT-u je uposleno 966 djelatnika, a procjenjuje su da je barem polovica njih prekobrojno. Usporedbe radi, prema studiji koja je urađena po narudžbi Ministarstva prometa i veza BiH na RTVH bi bilo uposleno

120 djelatnika. Uostalom, i bez ovih dokaza ekonomske održivosti RTV sustava, netko je već rekao, najjeftinije je osigurati prava koja imaju i nacionalne manjine u europskim demokracijama, a kamoli suvereni narodi, a najskuplje i najneisplativije je uskratiti nekom narodu pravo koje mu pripada i po Međunarodnom paktu o građanskim i političkim pravima.

Jedan od prigovora i izgovora da se bh. Hrvatima ne dopusti uspostava RTV kanala ili emitera na hrvatskom jeziku je da bi to bio kanal pod utjecajem ili kontrolom HDZ-a. Kritičari hrvatskog RTV emitera pritom činjenicu da su postojeći emiteri pod utjecajem političkih stranaka ne koriste kao argument osporavanja prava na njihovo postojanje.

Kako da se RTVH ne pretvori u RTVHDZ?

Nema sumnje kako bi HDZ i druge političke stranke, kao što to čine i druge stranke u drugim zemljama, nastojao ovladati hrvatskim javnim RTV sustavom. No, postoje mehanizmi koji taj utjecaj mogu ograničiti. Kroz postojanje programskih vijeća, kao primjerice na HRT-u, gdje polovicu članova bira Hrvatski sabor, dok drugu polovicu članova čine predstavnici ostalih segmenata društva, kao što su kultura, poslovna zajednica, sportska udruženja. Tako struktuirano programsko vijeće odobrava, analizira i kritizira programske sadržaje, te daje suglasnost na izbor ravnatelja i urednika. Uz to, tu je i javnost kao korektiv, odgovarajući zakon, etički kodeks i drugi mehanizmi kojima se osigurava da javni emiter ostane to što mu ime kaže i ne postane megafon neke od političkih stranaka.

Javni RTV emiter na hrvatskom jeziku neće, međutim, biti uspostavljen, bez obzira na argumente koji opravdavaju njegovu uspostavu, ukoliko u Parlamentu BiH prijedlog izmjena zakona o javnom RTV servisu ne podrže i srpski i bošnjački zastupnici. Njihova podrška značit će podršku Bosni i Hercegovini za kakvu se deklarativno zalažu - „državi ravnopravnih Hrvata, Bošnjaka, Srba i svih građana BiH“. Sve drugo bit će izgovor da se jednom od triju konstitutivnih naroda ne dozvoli da bude ravnopravan u državi koja je i njegova.

Milan Šutalo je dugogodišnji novinar i kroničar društveno-političkih zbivanja u BiH.